

Вплив давніх *-ā-, *-jā-основ на формування іменникової словозміни західнополіських і суміжних говірок

Проаналізовано формотвірну систему іменників західнополіських і суміжних говірок із огляду на вияви індуктивної дії давніх *-ā-, *-jā-основ. З'ясовано, що внутрішні взаємовпливи *-ā-, *-jā-основ та зовнішню їх дію якнайповніше відображають фіксовані в досліджуваному ареалі словоформи орудного відмінка однини субстантивів жіночого роду.

Ключові слова: західнополіські говірки, словозміна, іменник, граматична аналогія, флексія.

Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень із цієї теми. Історія розвитку субстантивної словозміни української мови позначена складним процесом перерозподілу давніх основ у зв'язку зі зміною критеріїв розрізнення типів іменникового відмінювання. Важливим внутрішньомовним чинником, що суттєво вплинув на перебудову системи формотворення іменників, стала граматична аналогія, або тенденція до формального уподібнення функціонально і/чи семантично схожих мовних елементів [6, с. 56]. На думку С. П. Бевзенка, якщо вилучити мовні явища, зумовлені особливостями народнорозмовної фонетики, то «майже всі суто морфологічні відмінності можна розглядати як наслідки діяння аналогії, напрями якої в історії різних українських діалектів виявилися в ряді випадків неоднаковими» [2, с. 12].

Диференціація іменникових словоформ за родовою ознакою та уніфікація відмінкових флексій у межах нових парадигм визначили нову формотвірну структуру, менш розгалужену, однак насичену морфологічними виявами різних етапів взаємодії давньоукраїнських типів відмінювання.

Про науковий інтерес до цього явища свідчать праці О. О. Потебні, Л. А. Булаховського, в яких особливу увагу сконцентровано на стиранні відмінностей між давніми основами [4, с. 67–70]. Класифікація та аналіз різнотипних аналогічних форм у сучасній українській мові – сфера наукових зацікавлень Н. Б. Бекеш [5; 6]. Діапазон дослідницького пошуку в системі індуктивних процесів розширюють також студії С. П. Бевзенка [2], В. П. Дроздовського [12], Т. В. Назарової [17], А. М. Матвієнка [19]. Разом із тим, явища формального уподібнення в аспекті їх впливу на формування діалектної словозміни досі не отримали системного опрацювання.

Багатий матеріал для спостережень й узагальнень містять західнополіські та суміжні говірки, що віддзеркалюють як давні, так і сучасні процеси граматичної аналогії. **Метою цього дослідження** став аналіз формотвірної системи іменників окресленого ареалу з огляду на вияви індуктивної дії давніх *-ā-, *-jā-основ. За свідченням історичних граматик, субстантиви колишніх *-ā-, *-jā-основ під час переформування словозмінної структури виявили найбільшу стійкість в історії мови та в сучасних говірках. Вони максимально зберегли архаїчні закінчення, істотно вплинувши на формотворення відмінкових парадигм інших субстантивів [20, с. 71; 13, с. 26; 3, с. 50].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Живомовні свідчення полішуків (дослідженням охоплено 154 населені пункти Волинської, Рівненської областей, а також Брестської області Республіки Білорусь) вказують передусім на активні процеси внутрішньопарадигматичної взаємодії та взаємовпливів давніх *-ā-, *-jā-основ.

Так, для окремих говіркових зон діалектного середовища, як і для літературного мовлення, характерне закінчення ⁽ⁱ⁾ давального та місцевого відмінків однини субстантивів жіночого роду «як закономірна для української мови фонетична зміна давнього *z*, що первісно властиве було лише іменникам з основою на *-ā» [13, с. 76]. Протилежний напрям дії аналогії припускає І. Г. Матвієв [15, с. 77–78], аналізуючи типові діалектні вияви з ненаголошеним закінченням *-и* іменників твердої групи, як-от: *на бир'єзи, в шк'оли, дали^е баби, йек гор'ох при дор'ози, на так'і довг'і тї^ец:и, в ш'єтци зим'ови*. Фіксовану ще в писемних джерелах XV ст. флексію *-и* С. П. Бевзенко вважає наслідком «чисто фонетичних причин» і не простежує в появі такого закінчення вплив відповідних структур давніх *-jā-основ [3, с. 56].

Взаємовпливи *-ā-, *-jā-основ, наслідком яких є нейтралізація протиставлення твердість/м'якість у сингулярній парадигмі іменників, якнайповніше відображають фіксовані в західнополіських та

суміжних говірках словоформи орудного відмінка однини субстантивів жіночого роду¹. Більшою продуктивністю позначена уніфікація за зразком твердого різновиду. Відмінкові форми на *-оїу* іменників із основою на кінцевий м'який та шиплячий приголосний активно функціонують у південній діалектній зоні, представлені на сході, півночі та північному заході досліджуваної території, спостережені в берестейських говірках, пор.: *з'імл'оїу прик'єдав, спалі'ли с':імн'оїу, за тєїу скрі'н'оїу, за клун'оїу, тєрли тєрниц'оїу, з молодіц'оїу, вик'їдали навоз шухл'оїу, за копіц'оїу, суп с пасол'оїу, цибул'оїу смачі'ли, с п'ул'оїу вс'у жиз', пирог'є с кашоїу, за мижоб'їу, скрі'н'а така з одєжойу*; пор. також фіксації Г. Л. Аркушина в підляських говірках: *земл'оїу накри'вал'і* [1, с. 304], *шувл'оїу на'вал'їу на 'мас'ма / 'угол'* [1, с. 416]. Словоформи на зразок *гулувєїу, вуїнєїу, рук'єїу, хатейу, дорог'єїу, стєжк'єїу*, як свідчення зворотнього напрямку вирівнювання флексій в орудному відмінку однини іменників жіночого роду, спорадично фіксовані в окремих киверцівських та костопільських говірках. Такі форми спостережені дослідниками в народнорозмовній традиції Підляшшя, пор.: *vodėju rārut'* [23, с. 9], *za kapūsteju* [23, с. 14], *šos'ėju, x'ateju, z žinkeju* [24, с. 55].

В окремих говірках історично закономірно та уніфіковано за відповідною моделлю форми співіснують, пор.: *з:є"млєїу д'ївку брāли / айāкже / зє"мл'ā то коліс' багāцтво йакє / та-ак / ну зāра тōже зє"мл'оїу тōїу все д'їл'ац'а / йак ото в нас при Володїмїр'ї* (Хобултова В-В.); пор. також із записів Ю. В. Громіка в говірці с. Липне Квр.: *вин так'ї крипєц, шо с'у кулітку йїднєїу рук'оїу хоч на Знамірївку мїг би запиртї; с'ої б'ївал йїднєїу рук'єїу с'о мишкā на плєчи тиб'ї стрїб'їчит'* [10, с. 34].

Вирівнювання флексій орудного відмінка однини іменників жіночого роду подекуди супроводжуване типовими для досліджуваного ареалу фонетичними закономірностями, зокрема підвищенням і звуженням артикуляції голосного [e] в ненаголошеній позиції. Так, словоформи із закінченням *-ийу* після кінцевого твердого приголосного субстантивної основи на зразок *за бригадїїу, пун хатїїу, нїмā колїє за роботїїу*, що факультативно представлені в кількох зарічненських, маневицьких та берестейсько-пінських говірках, постали, очевидно, за аналогією до поширених на цій території відповідних відмінкових форм субстантивів м'якої групи, фонетична видозміна історично закономірної флексії яких – аналізоване закінчення; пор. із живомовних свідчень жительки с. Привітівка Зр.: *ої постї'ли / бāло тирид пāскїїу мāти назбїрāїє то сїра / то мāсла / а так вже хочїц'а / али н'є / ни йїли; а бāло ж рїби булō к'їл'ки хоч // бāt'ко поїїде нā 'ноч / встановї'т' кул'ā / то завāлит' хātu тєїу рїбї'їу / нас'їшїмо рїби нїмā 'в'їс'т'а ск'їки / і так тєїу сухєїу рїбїїу йак вже н'їст / то ше пирог'їв с пасолї'їу на о'л'їях / таї так*; пор. також із народнорозмовної традиції с. Жидче Пн.: *а кєдїс' вс'ї хатї деревїāни / ни крāс'ани // в когō був пол / а в когō ї полā не булō / т'їк був / то пє'рє'д нє'д'їлїїу змāжшї тōгō тōкā глїнїїу рудєїу хоршїє / с'їн:їкā напхāїїш солōмїїу св'їжїїу / бо та вже помнєц'а на мн'акїну / ну ї єтак жїлїї*.

Впливом особливостей системи вокалізму говірок досліджуваного ареалу позначений і зворотний напрям дії індукції. Так, форми на зразок *за скрі'н'їїу, пуд йāблун'їїу, с кашїїу, грїшїїу*, а також фіксовані в підляських говірках *пabōžņїїу pїsņїїу* [23, с. 120], *z 'hryčāņoju kāšїїу* [23, с. 276] постали за аналогією до витворених на діалектному ґрунті структур давніх *-ā-основ, як-от: *за грїбуїїу, машїнуїїу доїїхали, з бāбб'їїу, варєник'ї с кап'устїїу, за рїчк'о'їїу, возї'ли хурмāнк'о'їїу, шчїтк'їїу мāзали*; пор. підляські форми: *за о'бор'о'їїу* [1, с. 68], *s 'kapūstїїу* [23, с. 12], *onїčкїїу odnєїїу zav'їnїw* [23, с. 71], *bulām stāršїїу drїšкїїу* [23, с. 275].

Вияв індуктивної дії колишніх *-ā-основ простежено в діалектних формах кличного відмінка, який, щоправда, в досліджуваному говірковому мовленні має обмежену кількість репрезентантів і характерний, передусім, для іменників-назв істот, пор.: *ану / д'їв'ул'о / спāти / взāвтра рāно на рōсу знāти* (Холопичі Лк.), *ну хто так рōбит' / х'їбā мōна так робї'єти / бїстї'єднїц'о тї'є* (Журавліне Ст.).

Вирівнювання флексій в окремих відмінкових позиціях дослідники аналізують, апелюючи до кількох чинників появи відповідних діалектних словоформ. Такими науковими роздумами позначене, зокрема, закінчення *-ї* родового відмінка однини та називного і знахідного відмінків множини субстантивів жіночого роду з кінцевим губним приголосним основи.

Так, специфіку формотворення зауважених іменників у родовому відмінку однини в окремих говіркових групах центральної, південно-західної та східної діалектних зон визначають такі структури:

¹ Див. карти 9–11 атласу (Зінчук Р. С. Атлас словозміни іменників у західнополіських говірках / Руслана Степанівна Зінчук. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 164 с.).

вél'ми дóбрий в бáб'ї хл'їб, с:олóm'ї так'é снóпк'ї вйазáли, з бул'б'ї так'ейї пирожк'é, нáв'їт' с полóв'ї хл'їб п'їклїé, а вридн'учий / хóче тико мн'éса і рїéб'ї, а там кол'а коп'їратїéв'ї булó рáд'їво, в минé вже нїмá тїп'їр корóв'ї. Флексію *-ї* можна кваліфікувати як уніфікацію за моделлю відповідних виявів давніх **-jā*-основ. І. Г. Матвіяс убачає тут, крім уже відзначеного, вплив структур давального та місцевого відмінків однини цих же іменників [15, с. 71]. Паралелі на зразок *ду вéрб'ї, бáб'ї* відзначає Г. Ф. Шило в суміжних з говірками Волинського Полісся західноволинських говірок, припускаючи також імовірність аналогії до відповідних словоформ субстантивів колишніх **-ї*-основ (*сól'ї, т'їн'ї, нóч'ї*) [22, с. 82].

Іменники жіночого роду з кінцевим губним приголосним основи мають відмінне від нормативного оформлення називного та знахідного відмінків множини, передусім, у говірках східної діалектної зони обстеженої території, пор.: *корóв'ї пáсв'їл'ї, круп'ї робїл'ї самод'éлковийе, лáмп'ї бул'ї, кóп'ї клáл'ї, обивáл'ї сноп'ї тїйе, ход'їл'ї по гриб'ї, мї'чут' бáb'ї, к'їдал'ї бóмб'ї запал'ні.* Про поширення таких структур далі на схід свідчать фіксації дослідників середньополіських говірок: *кóров'ї за'óбрал'ї* [9, с. 35], *на круп'ї* [9, с. 51], *їз'їм'ї ж'їразнийе* [9, с. 87]. Діалектні вияви на зразок *жáбї, корóвї, брóвї, кóпї, крóквї, вéрбї, рáмї* Г. Ф. Шило простежує в західних районах південної Волині і розглядає як наслідок «діяння іменників м'якої основи», зважаючи на те, що «подібний випадок мав місце при формах родового відмінка однини» [22, с. 118]. На думку І. Г. Матвіяса, появу таких структур можна пов'язувати з «витисненням форм множини формами двоїни чи впливом форм двоїни» [16, с. 113], хоча дослідник не заперечує, що цей чинник міг діяти поряд з іншими аналогічними [16, с. 114].

Вияв індуктивної дії колишніх **-ā*-основ дослідники простежують і в закінченні *-и* називного відмінка множини іменників жіночого роду з кінцевим м'яким та шиплячим приголосним, пор. із живомовних свідчень жителів Західного Полісся: *пóвни долóни тóго пóпилу, отó див'їли повирóстали, так'é кал'їжї поналивáло / шо ниг ни вїт'аé'ти, с тїéх скáтув лїéка дéрли і так'é бамбóши шїéли, спуднїéц'у на тїéї гон'їчи м'усили дéрти.*

На думку Г. Ф. Шила, форми на зразок *свїни, конóпли*, фіксовані ним у волинських говірках, «появилися, мабуть, під впливом іменників жіночого роду твердої групи типу *корóвї*» [22, с. 119]. І. Г. Матвіяс вважає, що «тут можна допускати також вплив форм двоїни, хоч наголошення свідчить на користь твердження Г. Ф. Шила» [16, с. 117]. Словоформи на *-и* називного відмінка множини субстантивів із кінцевим шиплячим приголосним основи, простежені в говірках Переяслав-Хмельницького району на Київщині, В. М. Брахнов пояснює ймовірним вирівнюванням за зразком давніх **-ā*-основ, не виключаючи можливості впливу іменників із основою на **-ї*-основ [7, с. 63]. Т. В. Назарова в подібних структурах вбачає рефлекс *z* у ненаголошеній позиції [18, с. 59].

Відчутно вплинули на формування іменникової словозміни західнополіських і суміжних говірок наслідки індуктивної дії давніх **-ā*-, **-jā*-основ на парадигми відмінювання інших субстантивів. Уніфікації за моделлю відповідних структур зазнали передусім фіксовані в окресленому ареалі відмінкові форми сингулярної парадигми іменників колишніх основ на **-ї*- та **-r*-.

Так, спільні для обох мовних систем (і діалектної, і літературної) – форми із флексією *-ї* родового відмінка однини іменників на зразок *сїль, тїнь, нїч, матїр* як наслідок аналогічного впливу субстантивів давньої **-jā*-основи, як-от: *от зéмлz, богынz, из доброй волz*, а також структури із закінченням *-ї* давального та місцевого відмінків однини зазначених іменників як вияв індукції до відповідних форм субстантивів колишньої **-ā*-основи, пор.: *даруэт жéнz, на сеи сторóнz*. Щоправда, за живомовними свідченнями жителів досліджуваного ареалу, не тільки флексія *-ї* визначає специфіку діалектного формотворення аналізованих відмінкових позицій¹; пор. говіркові вияви на зразок *сóли ни стáло в:оїн'ї, свéїї т'їни зл'акáвс'а, то ни при вáшїїї вже пáмн'ати булó, ск'їко тéїї нóчи л'їтом, тре їе вїéсушити в тичї, а також шéстиро булó годовáлос'о в мáтери, м'училас'а биз мáтира, ти мойїї мáтури не вгóд'їш, все хаз'áїство на ти мáтури.*

Невеликі острівні ареали в межах східної діалектної зони формують структури знахідного відмінка однини іменника *мати* із закінченням *-у*, пор.: *мáтеру помóм'їчили, забирáли мáтеру в с'їл'сов'эт, мáтеру мой'ї на дорóз'ї забїл'ї.* Спорадично такі форми фіксовані в любомльських говірках: *вїтé мой'ї мáтуру догл'ад'їли* (Машів Лбм.). Закінчення *-у* розглядаємо як імовірний наслідок аналогічного вирівнювання за зразком відповідних словоформ колишніх **-ā*-основ.

¹ Див. карти 14, 16 атласу.

Активний вплив субстантивів давніх *-ā-, *-jā-основ «як домінантного, інтегруючого зразка відмінювання» [8, с. 26] засвідчують форми орудного відмінка однини іменників сучасної III відміни¹. У словозмінній системі говірок південної діалектної зони обстеженої території релевантними для аналізованої відмінкової позиції виступають флексійні форманти іменників *-ā-основ. Із впливом зазначених відмінкових форм, а також «секундарних діалектних форм іменників колишніх *-jā-основ» [14, с. 151] пов'язуємо появу закінчення -оїу в орудному відмінку однини субстантивів з основою на *-ī-, пор.: *поме"ло повін:о бут' пуд н'ічоїу, буде в'ін там за н'ічоїу, застиліла прос'т"ін'оїу б'ілоїу, сол'оїу так'і соліли*, пор. ще з говірки с. Хобултова В-В.: *пирид п'аскоїу йак йак'ого кабанц'е прид'ушимо / то д'обре сол'оїу те с'ало і м'ясо*. Словоформи на зразок *под н'ічуїу, за с'іл'їу* можуть свідчити про індуктивний вплив говіркових виявів іменників давніх *-ā-, *-jā-основ, як-от: *с кап'устїу, за річк'о'їу, с к'ашїу, за скрін'їу, пуд й'аблун'їу*.

Більшу продуктивність аналізована флексія, позначена наслідками уніфікації за моделлю відповідних форм субстантивів *-ā-основ або впливом діалектних виявів іменників з основою на *-jā чи *-ī, виявляє у словоформах іменника *мати*, як-от: *попрош'чал'іса з бат'ком і з м'атероїу, поїхали з м'ате"роїу в сил'о, ник'ол'і з м'атироїу ни руг'ав'са*, а також *йа з м'ат'іруїу і брат був, ост'алас'са з м'ат'уруїу вдвох, ходіла мол'оти з м'атируїу*.

Діалектне формотворення орудного відмінка однини іменників *-ī-основ спорадично відбиває наслідки індукції з боку субстантивів із давньою вокалічною основою на *-jā-, пор.: *перед п'ечеїу такі пр'іпичок йе* (П'ятидні В-В.), *с'олеїу соліли / бул'а сил'* (Брани Гр.). Зважаючи на поширені в західнополіських говірках трансформації фонетичного характеру, як варіант флексії -еїу, перейнятий, можливо, від діалектних виявів давніх *-ā-, *-jā-основ, кваліфікуємо закінчення -иїу, простежене в окремих говірках західної та південно-західної діалектних зон досліджуваного ареалу, пор.: *йак'раз т'ін' п'адаїе і ни ві"дно за т'іниїу* (Олес'к Лбм.), *перед п'ече"їу гр'іліс'са* (Брани Гр.), *пос'олімо в кад'ушк'у чи й'аиш'чик / ну сол'їу / то ж ни п'иск'ом / сол'їу* (Боровичі Мн.).

Факультативно представлені в досліджуваному говірковому мовленні й словоформи на -еїу іменника *мати*, що, очевидно, позначені наслідками аналогічного вирівнювання безпосередньо за зразком відповідних форм іменників давніх *-jā-основ чи опосередковано через діалектні вияви орудного відмінка однини субстантивів із колишньою вокалічною основою на *-ī, пор.: *забр'али нас у герман'їїу з м'атерейу* (Жиричі Рт.), *с'їїал'ї з м'атерейу вдвох* (Любиковичі Ср.). Більшу продуктивність виявляє фонетичний модифікат аналізованого закінчення, як-от: *ост'алас'са одна з м'атириїу, з бат'ком і м'атириїу нас с'ем'іро бул'о, ти" з м'ейу м'атириїу ни ж:ів'ес'са*; пор. також із записів дослідників у берестейських говірках: *уст'алыся мэ з матырыю* [11, с. 286], *ўс'о ро"бити з м'атерїїу* [21, с. 157].

Абсолютним впливом субстантивів давніх *-ā-, *-jā-основ позначені словоформи давального, орудного й місцевого відмінків множини сучасної української літературної мови та більшості досліджуваних говірок. Флексії -ам (-'ам), -ами (-'ами), -ах (-'ах) відповідних відмінкових позицій названих іменників визначають особливості множинної парадигми всіх інших субстантивів. Найраніше такого впливу, за свідченням С. П. Бевзенка, зазнала система словозміни *-ī-основ, відмінкові форми яких (*ц'ркв'ьмь, ц'ркв'ьми, ц'ркв'ьхь; бук'в'ьмь, бук'в'ьми, бук'в'ьхь*) уже в найдавніших пам'ятках засвідчені із закінченнями *-ā-основ [3, с. 27].

Висновок. Наведений та проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що аналогія до давніх основ як досі «живий» формотворчий процес, нерідко позначений тісним зв'язком із говірковою фонетикою, суттєво впливає на специфіку діалектної іменникової словозміни, визначаючи закономірності та напрями її розвитку.

Формотвірною системою іменників західнополіських і суміжних говірок зберігає наслідки індуктивної дії давніх *-ā-, *-jā-основ у межах окремо взятої парадигми іменників, оформлених за зразком цих субстантивів, засвідчуючи, водночас, уніфікацію відмінкових форм інших словозмінних типів за моделлю аналізованих структур. Внутрішні взаємовпливи *-ā-, *-jā-основ та зовнішню їх дію якнайповніше відображають фіксовані в окресленому ареалі словоформи орудного відмінка однини субстантивів жіночого роду.

Умовні скорочення назв районів

Волинська область: В-В. – Володимир-Волинський, Гр. – Горохівський, Квр. – Ківерцівський, Лбм. – Любомльський, Лк. – Локачинський, Мн. – Маневийський, Рт. – Ратнівський, Ст. – Старовижівський.

Рівненська область: Зр. – Зарічненський, Ср. – Сарненський.

Брестська область (Білорусь): Пн. – Пінський.

¹ Див. карти 15, 18 атласу.

Джерела та література

1. Аркушин Г. Л. Голоси з Підляшшя (Тексти) / Григорій Львович Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 536 с.
2. Бевзенко С. П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні / С. П. Бевзенко // Українська діалектна морфологія. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 5–14.
3. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору) / Степан Пилипович Бевзенко. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1960. – 416 с.
4. Бекеш Н. Б. Граматична аналогія в українських говорах (до історії питання) / Н. Б. Бекеш // Постаті та ідеї : з історії мовознавства в Україні. – К. : Наук. думка, 1995. – С. 67–73.
5. Бекеш Н. Б. Засади дослідження граматичної аналогії / Н. Б. Бекеш // Український діалектологічний збірник. – К. : Довіра, 1997. – Кн. 3. Пам'яті Т. Назарової. – С. 57–63.
6. Бекеш Н. Зовнішня та внутрішня аналогія в українській мові / Н. Бекеш // Вісн. Львів. ун-ту. – 2004. – Вип. 34. – Ч. 1. – С. 56–62.
7. Брахнов В. М. Деякі морфологічні особливості говірок Переяслав-Хмельницького району на Київщині / В. М. Брахнов // Діалектологічний бюлетень. – 1960. – Вип. VII. – С. 61–75.
8. Говірки Чорнобильської зони : Системний опис / відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К. : Довіра, 1999. – 271 с.
9. Говірки Чорнобильської зони : тексти / упоряд. П. Ю. Гриценко. – К. : Довіра, 1996. – 358 с.
10. Громик Ю. В. Лексика тематичної групи «фізичні риси людини та частини її тіла» у поліській говірці с. Липне / Ю. В. Громик // Наук. вісн. ВНУ ім. Лесі Українки : Філол. науки. Мовознавство. – 2010. – № 2. – С. 32–38.
11. Дыялектны слоўнік Брэстчыны / уклад. М. М. Алехнович та ін. – Мн. : Навука і тэхніка, 1989. – 294 с.
12. Дроздовський В. П. Про деякі фонетико-морфологічні явища, пов'язані з граматичною аналогією / В. П. Дроздовський // Пр. XII Республ. діалектологічної наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 144–152.
13. Історія української мови. Морфологія / упоряд. С. П. Самійленко та ін. – К. : Наук. думка, 1978. – 539 с.
14. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / Іван Григорович Матвіяс. – К. : Рад. шк., 1974. – 184 с.
15. Матвіяс І. Г. Називний, родовий, давальний і місцевий відмінки однини іменників І відміни / І. Г. Матвіяс // Українська діалектологія і ономастика : зб. ст. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 64–79.
16. Матвіяс І. Г. Форми множини іменників І відміни в українській мові / І. Г. Матвіяс // Українська діалектна морфологія. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 112–140.
17. Назарова Т. В. Аналогія структурного зв'язку у говорах української мови / Т. В. Назарова // Українська діалектна морфологія. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 14–33.
18. Назарова Т. В. Іменникові -z- закінчення в північноукраїнських говорах / Т. В. Назарова // Українська діалектологія і ономастика : зб. ст. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 50–63.
19. Матвієнко А. М. Деякі явища граматичної аналогії в основах іменників української мови / А. М. Матвієнко // Діалектологічний бюлетень. – 1961. – Вип. VIII. – С. 31–43.
20. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови : у 2-х ч. / Стефан Пилипович Самійленко. – К. : Рад. шк., 1970. – Ч. 1. – 233 с.
21. Скопненко О. І. Берестейсько-пинські говірки: генеза і сучасний стан (історико-фонетичний нарис) / Олександр Іванович Скопненко. – К. : [б. в.], 2001. – 174 с.
22. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра / Гаврило Федорович Шило. – Львів : [б. в.], 1957. – 254 с.
23. Czyżewski F. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny / F. Czyżewski, S. Warchoń // Rozprawy Slawistyczne. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1998. – № 9. – 496 s.
24. Pastusiak K. Fleksja gwar ukraińskich okolic Włodawy / K. Pastusiak // Rozprawy Slawistyczne. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2004. – № 18. – 177 s.

Зинчук Руслана. Влияние давних *-ā-, *-jā-основ на формирование словоизменения имен существительных в западнopolесском и смежных говорах. Проанализирована формообразовательная система существительных западнopolесского и смежных говоров с учётом проявления индуктивного действия древних *-ā-, *-jā-основ, которые максимально сохранили архаичные окончания, существенно повлияв на склонение других субстантивов. Выравнивание флексий прослежено в пределах отдельно взятой парадигмы существительных, оформленных по образцу бывших *-ā-, *-jā-основ; отмечена также унификация падежных форм других типов склонения существительных по модели соответствующих структур. Выяснено, что внутренние взаимовлияния *-ā-, *-jā-основ и внешнее их действие наиболее полно отражают фиксированные в западнopolесском и смежных говорах словоформы творительного падежа единственного числа субстантивов женского рода. Замечено, что грамматическая аналогия как до сих пор «живой» формообразовательный процесс, нередко обозначенный тесной связью с фонетикой говора, существенно влияет на специфику диалектного словоизменения, определяя закономерности и направления его развития.

Ключевые слова: западнopolесские говоры, словоизменение, имя существительное, грамматическая аналогия, флексия.

Zinchuk Ruslana. Influence of Old *-ā-, *-jā-Bases to Form of Nounal Word Modification in Western Polissian and Their Neighboring Dialects. Form-building noun system of Western Polissian and their neighboring dialects, which are result of inductive action of old *-ā-, *-jā-bases, is analyzed. The nouns of old *-ā-, *-jā-bases maximally saved archaic flections, substantially influencing on conjugation of other substantives. Alignment of flections is observed within a single paradigm of nouns, designed by former model *-ā-, *-jā-bases. An unification of case forms of other word modification types according to model of proper structures is noted too. It is shown that the internal mutual *-ā-, *-jā-bases and their external action more fully are reflecting of fixed in Western Polissian and their neighboring dialects of word forms of instrumental case of substantives of singular feminine. It is determined that grammatical analogy as still «alive» formative process, which often marked by close association with dialectal phonetics, significantly affects the specific dialectal word modification and identifying patterns and trends of its development.

Key words: Western Polissian dialects, word modification, noun, grammatical analogy, flection.

Стаття надійшла до редколегії
17.04.2013 р.

УДК 65.012 811.161.2'373.46:658.7

Галина Карпенко

Особливості формування логістичних термінів

У статті розглянуто особливості виникнення та функціонування логістичної термінології в українській мові, а також проаналізовано форми, типи та походження логістичних термінів. Досліджено засоби словотвору, найбільш притаманні терміносистемі галузі логістики та проаналізовано їхню специфіку. Визначено основні принципи дослідження окремих терміносистем, поглиблення теорії терміна виданням різногалузевих словників.

Ключові слова: українська мова, поняття, термін, терміносистема, квазітермін, номінація, дефініція, номен, запозичення, загальноживана лексика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень. Розвиток науки і техніки, активізація суспільно-політичних та економічних відносин зумовили появу у мові великої кількості різноманітних термінів. Термінологічна лексика як органічний складник лексичної системи національної мови – один із найбільш рухомих пластів мовної системи. Сьогодні досліджено ряд терміносистем різних галузей знань: маркетингу – Д. П. Шапран, лінгвістики – І. А. Ярошевич, Н. В. Медведь, інформаційних систем і технологій – А. О. Ніколаєва, Л. В. Філюк, економіки – Т. І. Панько тощо. У центрі уваги таких сучасних дослідників термінологія та терміносистеми у галузі технічних наук: Л. В. Козак – електротехнічна термінологія, Н. К. Ктитарова – металургійна термінологія, О. Г. Литвин – машинобудівна термінологія, А. О. Ніколаєва – термінологія програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації, Н. В. Нікуліна – терміни автомобілебудування та ремонту транспортного засобу, Л. М. Філюк – термінологія інформатики та ін.

Термінологія логістичної діяльності в українській мові знаходиться в динамічному стані у зв'язку зі стрімким розвитком економічних та суспільних відносин: формуються нові політичні умови для зовнішньоекономічної інтеграції, активізуються зовнішньоторговельні відносини із зарубіжними партнерами.

Необхідність оформлення відносин у логістичній галузі, економічний розвиток і глобальна комунікація зумовлюють розбудову наукової галузевої термінології, яка все більш актуальна і потребує практичного застосування. Перед сучасним галузевим термінознавством постає завдання удосконалити терміносистеми логістичної справи. Типологія і систематизація термінолексики логістики – важливий етап для її подальшої кодифікації, необхідна умова раціонального термінологічного регулювання, особливо у якісно новому виді діяльності.

Ядро терміносистеми логістики складається з нових термінів, які віддзеркалюють специфіку логістики щодо інших сфер знання. Ці слова мають право називатися термінами, так як вони праг-